

TÜSİAD YÜKSEK İSTİŞARE KONSEYİ TOPLANTISI AÇILIŞ KONUŞMASI ÖMER ARAS – TÜSİAD YÜKSEK İSTİŞARE KONSEYİ BAŞKANI 11 Temmuz 2024, İstanbul

Sayın Bakanım, Sayın Yüksek İstişare Konseyi Başkanlık Divanı, TÜSİAD'ın Değerli Üyeleri, Değerli Konuklar, Değerli Basın Mensupları,

2024'ün ilk TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi toplantısında hepimizi Başkanlık Divanı adına saygıyla selamlıyorum.

Sayın Bakanımıza da yoğun programı arasında bize zaman ayırıp bu toplantıya katıldıkları için teşekkür ediyorum. Hoş geldiniz.

Bu benim Yüksek İstişare Konseyi Başkanı olarak sizlere ilk konuşmam. Başkanlık görevini Sayın Tuncay Özilhan'dan devraldıktan sonra tüzüğümüzü bir kez daha dikkatle okudum.

Tüzüğümüz konseyin başlıca görevini "Türk sanayi ve iş hayatının genel gidişi ve sorunlarını gözden geçirmek ve uzun vadeli tedbirlere ışık tutmak" diye tanımlıyor.

Ayrıca "Konsey derneğin amaçlarına ulaşabilmesi için yapılacak çalışmalarını değerlendirir ve tavsiyelerde bulunur" da diyor.

Bu nedenle derneğimizin amacını bir kez daha hatırlamakta fayda görüyorum.

"TÜSİAD, insan hakları evrensel ilkelerinin,

düşünce, inanç ve girişim özgürlüklerinin,

laik hukuk devletinin,

katılımcı demokrasi anlayışının,

liberal ekonominin,

rekabetçi piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarının

ve sürdürülebilir çevre dengesinin benimsendiği bir toplumsal düzenin

oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlamayı amaçlar."

TÜSİAD tüzüğünden aldığı güçle 53 yıldır Türkiye'nin menfaatleri için uğraşır.

Gönüllük esasına dayanan TÜSİAD ülke kalkınmasının gerektirdiği her konuyu gündemine alır, çalışır ve görüş belirtir; politika önerir, siyaset yapmaz.

Değerli konuklar,

Bugünkü konuşmamın başlığını, "**Ülke Olarak Değişimi Kaçırmayalım.**" olarak belirledim.

Dünyada rüzgâr nereden esiyor? Bu rüzgârı nasıl arkamıza alabiliriz? Bunlara odaklanacağım.

Öncelikle şunu tespit edeyim.

Biz hep birlikte güçlü toplum, güçlü ülke ve güçlü bir ekonomi olmak istiyoruz.

Ancak, günümüzde hüküm süren sert değişim rüzgarlarını dikkate aldığımızda güçlü olmak yeterli görünmüyor. Aynı zamanda dayanıklı da olmalıyız.

Güçlü olmak rakiplerden üstün olmakla ilişkilidir. Dayanıklı olmak ise esneklik ve uyum yeteneği gerektirir.

Güç bugüne ait bir özelliktir. Dayanıklılık ise geleceğe işaret eder.

Güç maddi göstergelerle ölçülür. Dayanıklılık ise başarının sürdürülebilir olmasını gerektirir.

Güce odaklanırsanız zayıflıkların üstünü örtersiniz. Dayanıklılık ise yenilikçiliği gerektirir.

Hem güçlü hem dayanıklı olmak için problemleri doğru teşhis etmeli, doğru kararlar vermeli ve bu kararları doğru zamanda uygulamalıyız.

Geleceği de düşünerek, adım atabilmek için hızla değişen dünyayı iyi anlamalıyız.

Dünyadaki değişimi dört ana başlık altında toplayabiliriz: **iklim, demografi, jeopolitik ve teknoloji.**

Bu değişimlerin en başında iklim değişikliği geliyor.

Küresel ısınmanın sonuçlarını her alanda yaşıyoruz.

Ülkeler ekonomi politikalarını bu doğrultuda değiştiriyor. İklim değişikliğiyle mücadele konusundaki küresel mutabakat giderek güçleniyor. Bu alanda AB başı çekiyor.

Yeşil dönüşüm ihtiyacı, tarımsal üretim, tüketim tercihleri, üretim teknolojileri ve ticaret gibi birçok alanda değişimi tetikliyor.

Yeşil dönüşüme duyarlı olmayan şirketlerin rekabet şansı kalmıyor.

Yeşil dönüşümü kaçırmamak için hareket etmeli ve uyum kapasitesini artıracak tedbirleri hızla hayata geçirmeliyiz. Aksi halde ciddi zorluklarla karşılaşacağız.

Örneğin tarım.

İklim değişikliği bizi besleyen toprakları tehdit ediyor.

2000'lerin başında 41 milyon hektar olan tarım alanı 2022 verilerine göre 38 milyon hektara geriledi. İklim değişikliği ve tarım alanlarımızdaki daralma, 100 milyona giden nüfusumuzu beslemede sorun yaratıyor. Bu nedenle tarıma teknoloji ve verimlilik bazlı yeni bir yön vermemiz şart.

İkinci değişim alanı demografi.

Bugün hem ülkemiz hem dünya çok ciddi bir demografik dönüşümden geçiyor.

Yaşlanan nüfus, kentleşme ve ülkeler arası göçler demografik değişimin üç temel göstergesi.

Dünya hızla yaşlanıyor. Medyan yaş 1980'de 21 iken 30'a yükseldi. En yaşlı kıta 42 medyan yaşla Avrupa onu 38'le Amerika takip ediyor. Dünya ortalamasını 19 yaşla Afrika aşıyor.

2030 yılında dünyada her 6 kişiden biri 60 yaş ve üzerinde olacak.

Türkiye nüfusu da hızla yaşlanıyor.

Bundan 25 yıl önce yayımlamış olduğumuz bir raporda dikkat çekmiş olduğumuz demografik fırsat penceresi hızla kapanıyor.

1980'de 19 olan medyan yaş, bugün 34'e yükseldi. Çalışma çağındaki nüfus oranının ise 2030'dan sonra düşüşe geçmesi bekleniyor.

Demografik fırsat penceresinden gereği kadar yararlanamadık.

Kentleşmeye bakarsak:

Tarihte ilk kez dünya nüfusunun yarısından fazlası, yaklaşık %57'si, şehirlerde yaşıyor.

Türkiye'de bu oran %77. Oysa 1960'da %31,5'ti.

Dünyada göçmen sayısı hızla artıyor. 2020 sonunda dünya nüfusunun %3,6'sı göçmen statüsünde (281 milyon).

Nitelikli emeğin öneminin son derece arttığı günümüzde pek çok ülke nitelikli göç programları oluşturarak yetenekli bireyleri kendine çekmeye çalışıyor. Türkiye ise yetiştirdiği nitelikli gençleri başka ülkelere kaptırıyor.

Nitelikli emek sadece iyi ücret istemiyor, aynı zamanda şeffaflık, hukukun üstünlüğü ve demokrasiyle çevrelenen iyi bir yaşam istiyor. Bunu sağlayan ülkelere göç ediyor.

2022 yılında 140 bin vatandaşımız yurtdışına göç etti. Artış oranı bir önceki yıla göre %35. Büyük çoğunluğu da gençler.

Ülkemiz hem göç veriyor hem göç alıyor.

Demografik fırsat penceresi sorununu Avrupa'nın göçmen deposu olarak çözemeyiz. Dünyada en çok göç alan iki ülkeden biriyiz.

Beyin göçünü tersine çevirmeli ve göçmen politikamızı lehimize geliştirmeliyiz.

Demografik değişimi iyi yönetmeliyiz. Değişimin sağlık, istihdam, eğitim, sosyal güvenlik, toplumsal yapı gibi alanlarda yaratacağı etkilere hazırlıklı olmalıyız.

Ayrıca demografik değişimin sektörel etkilerini belirlemeli ve ona göre çözümler üretmeliyiz.

Örneğin, yakın coğrafya ve ülkemizde yaşlanan nüfusun sağlık ihtiyaçlarının artacağı kesin. Bu ihtiyacı karşılayacak politikalar üretmeliyiz.

Üçüncü değişim başlığı jeopolitik.

Bugün küresel sistem hem ekonomik hem siyasi hem de yönetim açısından ciddi bir krizden geçiyor.

Çatışma ve savaş her yere yayılmış durumda: Dünya üzerinde yaşayan her altı kişiden biri aktif çatışma olan bir bölgede yaşıyor.

Küresel yönetimdeki krizin son halkası Gazze'de sergileniyor. Uluslararası sistem, İsrail'in insanlık dışı uygulamalarını durdurmaya maalesef muvaffak olamıyor.

Fiziksel çatışmanın yanı sıra globalleşme de sorgulanır hale geldi. Korumacı önlemlerde ciddi artış var.

Geçtiğimiz yıl dünya genelinde devletlerin yürürlüğe koyduğu uluslararası ticareti kısıtlayıcı önlemlerinin sayısı 2500'ü buldu. Bu müdahalelerin yaklaşık yarısı ABD, AB ve Çin tarafından gerçekleştirildi.

Geçmişte, uluslararası ticaret ve yatırım kararları maliyet bazlıydı. Ama savaşlar ve pandemi, coğrafi yakınlığı ve siyasal güven unsurunu öne çıkardı. Ekonomik ilişkilerde ve tedarik zincirlerinde, dost ve müttefik ülke kavramı öne çıkar oldu.

Türkiye merkezi coğrafi konumuyla, tarihsel olarak hem doğuyla hem batıyla güçlü bağlara sahip olmasıyla, belki de en çok AB ilişkileriyle, bu jeopolitik değişimden yararlanma imkanına sahip.

Akılcı politikalarla jeopolitik değişimi fırsata çevirmeliyiz.

Dördüncü değişim dalgası ise teknoloji.

Başta üretken yapay zeka ve sentetik biyoloji olmak üzere yeni nesil teknolojiler, hemen her alanı çok derin etkiliyor. Dijital dünyadaki değişim fiziksel dünyayı şekillendiriyor.

Üretimin tüm aşamaları, tüketim alışkanlıkları, çalışma şekilleri, sağlık hizmetleri, şirketlerin yönetim biçimleri, meslekler, suç işleme ve savaş yöntemleri değişiyor.

Küresel siyasi ve ekonomik düzen yeniden şekilleniyor.

20 yıl önce dünyanın en değerli 10 şirketinin, 9'u bugün ilk onda yok. İlk onda Apple, Google, Amazon, Nvidia, Facebook, Tesla gibi yeni teknoloji şirketleri var.

Çip üreticisi Nvidia'nın piyasa değeri bu yılın ilk yarısında iki katının üzerine çıkarak 3 trilyon doları aştı. Bu rakamın Türkiye'nin milli gelirinin üç katına yakın olduğunu hatırlatırım.

Batı borsalarındaki teknoloji odaklı şirketlerle oluşan değer yaratma rüzgarını maalesef Borsa İstanbul'da görmüyoruz.

Hayatımızın her yönünü etkileyen, siyasi ve ekonomik gücün el değiştirmesine neden olan teknolojik değişimi kaçırmamalıyız.

Bu 4 başlıkta özetlediğim DEĞİŞİMİ, KAÇIRMAMAK İÇİN NE YAPMALIYIZ?

Değerli konuklar,

Bu noktada çok beğendiğim ve Einstein'a atfedilen iki sözü sizlerle paylaşmak istiyorum.

Birincisi: Önyargıları yok etmek, atom çekirdeğini parçalamaktan zordur.

İkincisi: Aynı şeyi tekrar tekrar yapıp farklı bir sonuç ummak akıllıca değildir.

Bu iki sözü temel alırsak değişimi kaçırmaz ve ülkemizi görmek istediğimiz seviyeye taşıyabiliriz. Önyargılarımızdan kurtulup yeni politikalar üretmeli ve uygulamalıyız.

Güçlü ve dayanıklı bir ekonomi, toplum ve ülke yaratmak için farklı yapmamız gerekenleri dört ana başlıkta özetleyebilirim:

- 1. Hukukun üstünlüğü,**
- 2. Eğitim ve liyakat,**
- 3. Teknoloji üretmek ve inovasyon,**
- 4. Verimlilik ve ihracata dayalı ekonomik büyüme modeli.**

İlk sırada hukukun üstünlüğü yer alıyor.

WJP (World Justice Project) Hukukun Üstünlüğü endeksine göre Türkiye'nin dünyadaki yeri geriliyor. Bu gerileme rekabet gücümüzü zedeliyor.

TÜSİAD olarak hep söylediğimiz bir şey var: güçlü ve dayanıklı kurumlar inşa etmeli, kurumların bağımsızlığını güçlendirmeliyiz.

Bunun için de öncelikle güvenilir bir hukuk devleti gerekiyor.

Hukuk devletinde, kurallılık ve belirlilik egemendir.

Hukukun üstünlüğü siyasi, toplumsal ve ekonomik yaşamın her alanında öngörülebilirlik sağlar. Öngörülebilirliğin olmadığı, keyfi uygulamalara karşı etkili mekanizmaların işlemediği bir yerde anayasada ve yeminlerde yer alsa dahi, hukukun üstünlüğü kâğıt üzerinde kalır.

Hukukun üstünlüğü, yasama, yürütme ve yargı erklerinin sahip oldukları güçleri kötüye kullanmayı önleyen fren ve denge mekanizmasının dayanağıdır. Şayet bu mekanizma işlemiyorsa güçler arasında anayasada öngörülen kuvvetler ayrılığı ilkesi hayata geçmiyor demektir. Hukuk devleti ilkesi, anayasalara iktidarların keyfi davranışlarını önlemek için konmuştur.

Son zamanlarda Anayasa Mahkemesi ile ilgili tartışmaların gündeme geldiğini üzülenek görüyoruz. Bütün kanunların üzerinde olan Anayasa'nın üstünlüğü ilkesinden asla taviz vermemeliyiz.

Tüm vatandaşlarımızın ve ülkemize yatırım yapmak isteyen yatırımcıların yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığına güveni tam olmalıdır.

İkinci farklı yapmamız gereken konu eğitim ve liyakat.

TÜSİAD olarak eğitimi en önemli meselemiz olarak görüyoruz. Bugün bu salonda bulunan çok sayıda üyemiz yıllardır eğitime çok ciddi katkılar sağlıyor.

Bizler biliyoruz ki, Türk sanayi ve hizmet sektörlerinin dünyada rekabet edebilmesi için siyasi görüş ve inanç bazlı eğitime değil, bilim ve bilgi bazlı eğitilmiş, çağa uygun becerilere sahip işgücüne ihtiyaç var. Çünkü ancak bilim ve bilgi bazlı eğitim almış çocuk ve gençler aranan insan olurlar. Eğitim sistemimiz vasıfsız üniversite mezunu değil, iş dünyasının aradığı becerilere sahip gençleri yetiştirmelidir.

Bu açıdan baktığımızda, Mayıs ayında açıklanan yeni Maarif modelini maalesef ülkemizi geleceğe hazırlama kapasitesinde görmüyoruz. Yeni Maarif modeli, hazırlık süreci, ilgili kurumlardan geri bildirim alma ve alınan geri bildirimleri dikkate alma konularında sınıfta kalmıştır.

Çok önemli bir nokta da liyakat esasının hayata geçirilmesi.

Gençlerimizi hem iyi eğitmeli hem de sonrasında hak ettikleri yerlere getirmeliyiz. Yapılan atamalarda liyakata uygun hareket edilmediği inancının yaygınlaşması toplumsal yapıyı zedeliyor, değerlere zarar veriyor, yozlaşmaya yol açıyor. Kamuoyunda çok tartışılan mülakat sisteminin mevcut hali uygulamadan kaldırılmalı ve yerine iyi tasarlanmış liyakat esaslı bir sistem hayata geçirilmelidir. Dünya ile ancak liyakat esaslı ile atanmış yetkin ve dürüst kadrolarla rekabet edebiliriz.

Üçüncü sırada teknoloji üretmek ve inovasyon geliyor.

Üretken Yapay Zeka gibi yeni teknolojiler hayatımıza yeni ürünler, yeni uygulamalar getirecek. Eskileri radikal biçimde değiştirecek ve verimlilikte muazzam bir artış yaratacak.

Yaklaşık iki ay önce piyasaya çıkan Chat GPT 4o'nun sergilediği insana benzer iletişim uygulamaları gibi örnekler hepimizi şaşırtıyor ve heyecanlandırıyor.

Üretken Yapay Zeka daha 18 aylık, 18 yaşına gelince kim bilir neler yapacak?

Teknolojik değişim dalgasını bu kez kaçırmayalım.

Türkiye şimdiye kadar teknoloji atılımlarını hep geriden takip etti. Teknoloji üreten değil, kullanan ülke oldu. Güney Kore gibi ülkeler eğitim ve Ar-Ge'ye verdikleri önem sayesinde teknoloji üretmeyi başardı ve kendilerini bir üst sraya taşıyarak gelişmiş ülkeler ligine dahil olabildiler. Biz ise hep ikinci halkada yer aldık.

Einstein'den feyz alarak bu kez farklı davranalım diyorum.

Bilim ve beceriye dayalı bir eğitim modeli uygulayalım. Liyakat esaslı atamalar yapalım. Kamuda ve özel sektörde Ar-Ge'ye ayrılan kaynakları artıralım. Genç beyinler için ülkemizi cazip hale getirelim. Genç girişimcileri destekleyelim. Kurum içi girişimciliği özendirelim. Kadınların iş gücüne katılımını mutlaka artıralım ve kadınların hayatın her alanına erkeklerle eşit düzeyde ve biçimde katılımının önünü açalım.

Özetle, teknoloji üreten, yeni teknolojileri kullanarak geliştirdiği katma değerli ürün ve hizmetleri dünyaya satabilen bir ülke olalım.

Dördüncü sırada ise üretim yapısındaki değişim, yani verimli ekonomi var.

Yukarıda bahsettiğim tüm faktörler ekonomik performansımızı etkiliyor.

Dünyaya katma değerli ürün ve hizmet satamayan ülkeler ekonomik gücünü ve dayanıklılığını artıramaz.

Yüzyılın açmazı "Cari açık ve enflasyon" sorununu ancak verimliliği yüksek, rekabetçi, ihracat odaklı bir ekonomi yaratarak çözeriz.

Değerli konuklar,

Ekonomi yönetiminde geçtiğimiz Haziran ayında Sayın Bakanımızın göreve gelişiyle birlikte meydana gelen değişiklikten sonra makroekonomik istikrar doğrultusunda önemli bir mesafe aldık.

Hep belirttiğimiz gibi enflasyon en önemli ekonomik ve sosyal yıkım yaratan sorun.

Bu konuda yapılmış olan tüm uyarılara rağmen rasyonel temelin dışına çıkan politikalar yüksek enflasyon olarak ağır bir bedel yarattı.

Yüksek enflasyon halkın satın alma gücünü düşürdü, gelir adaletsizliğini artırdı ayrıca, piyasa ahlakını zedeledi.

Hem enflasyonla kararlılıkla mücadele edilmesi hem de bu hasarların telafi edilmesi gerekiyor.

Ekonomik sıkılaştırma şart; ancak uygulanan politikaların sosyal boyutu da önemli, fatura düşük gelir düzeyi olanlara çıkmamalı.

Ücret düzeyleri ile ilgili önemli bir tespit yapabiliriz. Bir ülkede işverenler ücretlerin yüksekliğinden, çalışanlar da ücretlerin yetersiz olduğundan şikayetçi ise o ülkede verimlilik sorunu var demektir.

Biliyoruz ki verimliliği dolayısı ile karlılığı yüksek şirketler çalışanların ücretlerini yükseltebilir ve çalışanını enflasyona ezdirmez. Verimliliği yüksek şirket sayısı arttıkça asgari ücretle çalışan sayısı azalır. Bu da sağlıklı bir gelişmedir.

Türkiye ekonomisinin verimliliğe dayalı büyüme modeline geçmesi şarttır.

Enflasyonu kalıcı olarak düşük seviyelere çekmenin uzun ve zor bir süreç olduğunu biliyoruz ve sürecin istikrarla yürütülmesinin önemini vurguluyoruz.

Para politikası doğru bir zemine oturtulurken maliye politikasının da dezenflasyon sürecine destek vermesi gerekiyor. Kayıt dışı ekonomiyle mücadeleyi etkinleştirmeli, vergi denetim ve tahsilatını artırmalıyız. Vergi vermeyenlerden vergi almalıyız.

Hiç şüphesiz, sıkı para ve maliye politikaları enflasyonu düşürmek için şart olsa da yeterli değil. Yapısal reformları da gündeme almak gerekiyor.

Rekabetçi, kural bazlı, güvenilir, öngörülebilir bir ekonomi yaratmak konusunda ihtiyaç duyduğumuz yapısal reform gündemi için AB ile Gümrük Birliği anlaşmasının güncellenmesi çok önemli bir çapa işlevi görecektir.

Gümrük Birliğinin yeşil ve dijital dönüşüm politikalarını içerecek şekilde modernizasyonu, Türkiye ile AB arasında mevzuat yakınsamasını beraberinde getirecek ve Türkiye'nin rekabet gücünü artıracaktır.

Değerli konuklar,

Önemli bir kavşaktayız. Doğru zamanda doğru kararları vermek zorundayız. Dünyada odaklanmamız gereken çok boyutlu bir değişim yaşanıyor. Bu değişimi kaçırmamalıyız. Siyasi çatışmalarla vakit ve enerji kaybetmemeliyiz.

Hukukun üstünlüğünü ve yargı bağımsızlığını sağlamış, bilime ve beceriye odaklı eğitimi benimsemiş, yenilikçi teknolojiyi esas alan, verimliliği yüksek, rekabet avantajı olan, yüksek katma değer yaratan, dünyaya mal ve hizmet satabilen, Avrupa ile gümrük birliğini güncellemiş, AB ilişkileri entegrasyon perspektifiyle ilerleyen, vatandaşlarının ve tüm dünyanın güvendiği bir ülke yaratabiliriz.

TÜSİAD olarak güçlü ve dayanıklı Türkiye'yi bu politikalarla yaratabileceğimizi düşünüyoruz. Ön yargılarımızı bir kenara bırakalım. Politikalarımızı değiştirelim. Ve el birliği ile ülkemizi layık olduğu yere taşıyalım.

Bu duygu ve düşüncelerle sözlerime son verirken dikkatiniz için hepinize teşekkür ediyorum.